

เทศน์อบรมพระ ณ วัดป่าบ้านตาด
เมื่อวันที่ ๓ สิงหาคม พุทธศักราช ๒๕๓๖

ทำไมมรรคผล ความสงบไม่ปรากฏ

ศาสนธรรมของพระพุทธเจ้าทุกบททุกบาท คือทางแห่งความแคล้วคลาดปลอดภัยจากทุกข์ทั้งหลาย ผู้ดำเนินให้ถูกต้องตามหลักแห่งสวากขาตธรรมนี้แล้ว ย่อมจะเป็นผู้สงบเย็นไปโดยลำดับ แม้จะเป็นทางฆราวาสก็มีความสงบเย็นในครอบครัวและสังคมต่างๆ ไม่ก่อความยุ่งยากวุ่นวายให้เกิดขึ้นแก่กันและกัน จนกลายเป็นเรื่องกระทบกระเทือนไปทั่วประเทศชาติบ้านเมือง ทางด้านพระเรา จิตใจที่เคยสั่งสมแต่อาภรณ์ทั้งหลายตลอดเวลา ไม่มีการยับยั้งไม่มีการพักตัวเลยนั้น ก็มีเวลาที่จะพักผ่อนหย่อนอาภรณ์เข้าสู่ความสงบได้โดยไม่อาจสงสัย ด้วยทางจิตตภาวนาเป็นสำคัญ

เพราะจิตตภาวนาเป็นธรรมชาติที่ค่อยๆ เชี่ยวชาญค้นหาหลักความจริงทั้งหลาย ทั้งเป็นฝ่ายสมุทัย ทุกข์ ทั้งเป็นฝ่ายมรรค นิโรธ จะทราบในระยะเดียวกัน เพราะธรรมทั้ง ๔ ประเภทนี้เป็นธรรมเกี่ยวโยงกัน ผู้ค้นคว้าย่อมจะทราบสิ่งเหล่านี้โดยลำดับไปด้วยกัน ถ้าใช้การบังคับบัญชาจิตใจของตนด้วยสติ ไม่ให้พลังไหลไปตามอาภรณ์แห่งความตำหนิต่างๆ ที่เคยเป็นมาและฝังลึกอยู่ในใจ จะมีแต่ความสงบเยือกเย็นไปโดยลำดับภายในจิตใจของผู้บำเพ็ญ

ที่ใจไม่สงบก็คือใจถูกผลักดันออกให้คิดตามเรื่องของสมุทัย ซึ่งตัวสมุทัยนั้นก็เป็นตัวผลักดันออกมา กิเลสนั้นแหละผลักดันจิตใจให้คิดให้ปรุง จึงปรุงแต่เรื่องของทุกข์ของสมุทัยไปโดยลำดับลำดับ งานของจิตจึงมีแต่เรื่องของทุกข์ของสมุทัยเต็มหัวใจท่านหัวใจเราในวงปฏิบัติโดยเฉพาะ ไม่ต้องพูดถึงเรื่องโลกสงสารที่เขาไม่รู้เรื่องรู้ราวอะไร เราพูดในวงปฏิบัติของเราซึ่งควรจะทราบสาเหตุของสิ่งเหล่านี้ด้วยจิตตภาวนา แต่ก็ทราบไม่ค่อยได้และทราบไม่ได้ เพราะอะไร เพราะความสนใจรู้สึกจะมีน้อย ความตั้งใจมีน้อย ความมุ่งมั่นมีน้อยหรือไม่มี ถ้าสิ่งเหล่านี้บกพร่องไป งานการของเราที่ทำคือจิตตภาวนาก็ย่อมบกพร่องไปตาม พลังๆ เผลอๆ ปะติดปะต่อกันได้ชั่วคราวช่วยยาม แล้วก็เผลอไปๆ เพราะความตั้งใจความจดจ่อมีน้อย ความมุ่งมั่นมีน้อย

เข็มทิศทางเดินอันแน่นอนหนามันคงก็คือความมุ่งมั่น นี่เป็นสำคัญมาก เราได้เคยดำเนินมาแล้วจึงได้นำมาอบรมสั่งสอนหมู่เพื่อน ว่าเป็นผล มีผลให้เกิดโดยลำดับลำดับจนเป็นที่พอใจ เพราะความตั้งใจ ความหมายมั่นปั้นมือ ความมุ่งมั่นนี้สำคัญมาก เป็น

เข้มทิศเพื่อความพากเพียร ความอดล่ำห้ำพยำยม ความอดความทน ในการแก้กิเลส หรือล่ำห้ำกิเลสนั้นให้เป็นไปตมๆ กัน ด้วยควมมีกำลังโดยสม่ำเสมอ เพราะควมมุงมั่น เรอฝิ่งไว้ลือกเป็นหลักแน่นภยในจิตใจแล้ว

ถ้าไม่มีหลักมีเกณฑ์อะไร ทำไปวันหนึ่งๆ พอแล้ว พอให้แล้ววันแล้วคืนเท่านั้น อย่งไรก็ต้องเป็นไปตมที่เคยเป็นมแล้วนี้แล หอหลักหออเกณฑ์ไม่ได้ จิตจะสั่งสมแต่ เรือ่ตมๆ เรือ่สมุทัยเต็มหัวใจๆ จนลั่นหัวใจไม่มีที่ปลงที่ว่ง เพราะไม่หยุดต้นเหตุ คือ ควมคิดปรุงด้วยอำนาจของสมุทัย ผลักดันให้เกิดตมๆ ขึ้นมเป็นล่ำดับล่ำดอ หัวใจดวง หนึ่งๆ ของผู้บ้ำเพ็ญน่ำจะด้บรรลุจรรจรธรรมเข้าสู่ตัวเอง แต่แล้วกลับกลยเป็นเรือ่ ขวนขวยลิ่งเหล่านีโดยหลักธรรมชอขอมันเองอยู่ตลอดเวลอไปเสีย จิตจะหอควมสงบ ร่มเย็นได้อย่งไร นี้่นักปฏิบัติเรอที่ไ้ไม่ได้เหตุได้ผลต้นปลยอะไร พอให้เป็นที่มั่นใจ ให้ เป็นที่อบุ่นภยในตัวเอง ก็เพราะเหตุแห่งควมเหลวไหลของใจนี้แล ไม่มีหลักมีเกณฑ์ ไม่มีจุดไม่มีหมย ทำไปพอแล้วๆ วันหนึ่งๆ

ตื่นขึ้นมก็ตื่นมิดตื่นแจ่งไปเสีย วันหนึ่งๆ ก็มีแต่มีดกับแจ่ง ซึ่งเคยเป็นมตั้งกับ ตั้งกัลป์แล้วไม่ทรบจะตื่นไปหอออะไร รูปเสียงกลิ่นรสเรือ่สัมผัสที่มีเต็มโลกเต็มสงสร ก็เคยมีมเป็นเวลอนนแล้วตั้งกับตั้งกัลป์เช่นเดียวกัน น่ำจะมควมอิมพอหรือเปือ่หน่ย ต่อลิ่งตมๆ ที่จำเจกันตลอดเวลอเกี่ยวกับเรือ่ควมสัมผัสสัมพันธ์กัน แต่แล้วก็ไม่ม ควมอิมพอ ยิ่งติดยั้งพันยั้งหมนยั้งแน่นเข้าไป ตมๆ ก็ยั้งทวิคุณภยในจิตใจ ใจแต่ละ ดวงๆ ของผู้ปฏิบัติ ถ้าหออว่ามีภยชจะมีฝอปิด เปิดขึ้นมนี้มีแต่กิเลสเต็มหมด ธรรมแม้ นิดก็ไมค่อยจะปรกฏและไม่ปรกฏเลย แล้วเรอจะหวังเออมรรคผลนิพพอนที่ไหน ขอให้ ท่นตมๆ หอยคิดให้มกในข้อนี้

ผมวิตถวิจจรณ์กับหมู่เพื่อนเป็นล่ำดับล่ำดอย่งเฒ่าแก่ทงงานไม่ได้คือให้กรอบรม ลั่งสอนไม่ได้เท่ำไร ก็ยั้งทำให้วิตถวิจจรณ์เป็นห้วงเป็นโยหมู่เพื่อนมกขึ้นโดยล่ำดับ เพราะลิ่งที่มั่นสั่งสมตัวของมันก็ดังที่กล่วนี้ ในหัวใจโดของพระปฏิบัติเรอที่ไ้ไม่สั่งสมลิ่ง เหล่านีโดยอัตโนมัตติ เรออยงจะพูดว่ำจะไม่มีหรือไม่มี เเดินจกรมก็สั่งสมแต่ลิ่งเหล่านี นั้งสมอธิภยอนาก็มีแต่ชื่อแต่่นม มีแต่ควมหมยมันเฉยๆ แต่ภยในจิตใจเป็นลมๆ แล้งๆ ไปเสีย ผู้ทำหน่ยที่อย่งแท้จริงก็คือสมุทัย คิดปรุงเรือ่ตมๆ เรือ่ตมๆ นี้ซึ่งเป็นเรือ่ของ สมุทัยล้วนๆ ผลจึงมีแต่เรือ่ควมตมๆ ควมทรมณภยในจิตใจ หออเวลอว่งหออเวลอสงบ เย็นใจไม่ได้เลย

แล้ววันนี้ก็เป็นอย่างนี้ วันต่อไปนิสัยของคนเราที่เลื่อนลอย ก็ย่อมเลื่อนลอยไปตามเรื่อง ลอยไปเรื่อย ๆ อย่างนั้น หากหลักหาเกณฑ์ไม่ได้ ธรรมะของพระพุทธเจ้าที่ว่า สวากขาตธรรม ตรัสไว้ชอบ ก็ชอบแต่ธรรม ตัวของเราเองไม่ชอบ นำธรรมะ เช่น สติธรรม ปัญญาธรรม เข้ามาเพื่อจะกำจัดปิดเป่ากิเลส ก็ให้มันปิดออกเสีย ๆ เหลือแต่ความฟุ้งซ่านรำคาญภายในจิตใจ ความสงบคือสมาธิจึงไม่ปรากฏภายในใจได้

ถ้าเราตั้งหน้าตั้งตาตั้งใจฝึกหัดจริงจัง ๆ แล้ว กิเลสตัวไหนว่างั้นเลย ที่จะเหนืออำนาจของธรรมไปได้ เพราะธรรมนี้เคยปราบกิเลสให้ราบคาบมาแล้วตั้งแต่กาลไหน ๆ ไม่ว่าพระพุทธเจ้าพระองค์ใด พระสาวกของพระพุทธเจ้ามีจำนวนมากน้อยเพียงไร ล้วนแล้วแต่เป็นผู้บริสุทธิ์ด้วยอำนาจแห่งธรรมที่ปราบกิเลสให้อยู่ในเงื้อมมือแล้วทั้งนั้น แต่พวกเรานำมาปราบกลับตรงกันข้าม ให้กิเลสปราบเสียเรื่อย ๆ วันหนึ่ง ๆ เดินจงกรมก็เป็นลม ๆ แล้ง ๆ ไปหมด ทำความมีแต่เรื่องลม ๆ แล้ง ๆ หาตัวจริงที่พอจะยึดจะเกาะให้ได้รับความสงบเย็นใจเช่นสมาธิบ้างไม่ได้ นี่เป็นยังงั้นนักปฏิบัติเรา นี่แหละที่วิตกวิจารณ์กับหมู่เพื่อน

เรื่องของกิเลสนั้นละเอียดมากที่สุด ถ้าจะให้พูดถึงเรื่องความละเอียดของกิเลสนี้หาที่สิ้นสุดไม่ได้ ละเอียดสุดขีดสุดแดน-ขนาดนั้น ต้องมีธรรมเป็นเครื่องวัดเครื่องตวงเครื่องทดสอบกัน ถึงจะรู้ว่ากิเลสเป็นความละเอียดลออแหลมคมขนาดไหน จึงได้ครอบครองหัวใจของสัตว์โลกไม่ว่ารายใดก็ตาม ให้จมอยู่ในเงื้อมมือของมันจนได้ ๆ เว้นพระพุทธเจ้า พระอรหันต์ท่านเท่านั้นที่สามารถ การที่ท่านสามารถพ้นจากเงื้อมมือหรืออำนาจของมัน ก็เพราะท่านเห็นแก่ธรรม ถือกิเลสเป็นข้าศึกจริงจัง ๆ อย่างถึงใจ ๆ ถือธรรมเป็นเครื่องป้องกันตัวและเป็นเครื่องปราบปรามมันอย่างถึงใจเช่นเดียวกัน แล้วก็พึดเหวี่ยงกันด้วยความพอกพอกใจ ความสนใจจดจ่อต่อเนื่องกันตลอดเวลา กิเลสตัวไหนจะเหนืออำนาจของธรรมไปได้ มันย่อมสงบ แม้มันจะดิ้นยิ่งกว่าหมาบ้าก็ตาม ต้องสงบลงจนได้เพราะอำนาจแห่งธรรมปราบมัน

วิธีการฝึกกรรมาก็ดังเคยอธิบายให้ฟังแล้ว เรื่องธาตุเรื่องขันธนี้เป็นเครื่องมือเสริมกิเลสได้เป็นอย่างดีไม่สงสัย ถ้าธาตุขันธมีกำลังมาก การตั้งสติก็ล้ม ๆ ปัญญาก็กลายเป็นสัญญา ให้กิเลสเอาไปถลุงเสียหมด เพราะฉะนั้น อำนาจของธาตุขันธที่มีกำลังจึงเสริมกิเลสได้เป็นอย่างดีไม่สงสัย เพราะเราเคยเป็นมาแล้ว จึงได้นำเรื่องเหล่านี้มาสั่งสอนหมู่เพื่อน ตลอดวิธีฝึกกรรมตนเองด้วยอาการต่าง ๆ นำมาสั่งสอนหรืออบรมหมู่เพื่อนให้เป็นคติ ไม่มีเหลือในหัวใจนี้เลย

ก็เพราะมันฝึกยาก ผู้ที่จะปฏิบัติธรรมให้ปรากฏอย่างน้อยความสงบเย็นใจ ใจเป็นสมาธิ ต้องได้ตั้งหน้าตั้งตาทำอย่างจริงจัง ไม่เช่นนั้นจะไม่ปรากฏความสงบเย็นใจเลย ถึงวาระที่ควรจะท่อมกันลงก็ต้องท่อม มีบทหนักบทเบาในการประกอบความเพียร มีบทท่อมบทเทกกันลง บทผ่อนผันสั้นยาวนั้นไม่ต้องบอก มันหากค่อยเป็นของมันไปเอง ดีไม่ดีผ่อนลงเสียจนหย่อนยาน ถ้าเป็นเชือกก็มัดขาพันขาเจ้าของนั้นแหละ เดียวนี้นักปฏิบัติเรามากเป็นแต่อย่างนั้น เรื่องที่จะเด็ดจะเด็ดเกี่ยวกับสิ่งที่ป็นข้าศึกไม่ค่อยมี ไม่ค่อยมีภายในใจ จึงลำบากในการปฏิบัติที่จะให้เห็นผลประจักษ์ใจ

เพียงสมาธิเท่านั้นก็เย็นสบายแล้ว อยู่คนเดียวก็ได้ ผู้มีจิตเป็นสมาธิแล้ว คือจิตไม่ยุ่งเหยิงวุ่นวายกับรูปกับเสียงกับกลิ่นกับรสเครื่องสัมผัสต่างๆ ทั้งอดีต อนาคต อยู่ในปัจจุบันคือความสงบแนบแน่นในตัวเองนี้เท่านั้น ก็พออยู่พอเป็นพอไปแล้วในวันหนึ่งๆ เพลินอยู่ในนั้น สิ่งเหล่านั้นไม่รบกวน เพราะอะไร เพราะสังขารอันนี้ไม่ออกไปปรุงเรื่องรูปเรื่องเสียงเรื่องกลิ่นเรื่องรสเครื่องสัมผัสต่างๆ สังขารเหล่านี้ถูกความสงบบีบบังคับมันไว้ให้สงบตัวไม่ให้ติดให้ตื่น

อำนาจแห่งความสงบด้วยอรรถด้วยธรรมนั้นมีเหนือสิ่งเหล่านี้ สังขารเหล่านี้จึงไม่ไปปรุง สัญญาจึงไม่ไปหมายอะไร มีแต่ความรู้ล้วนๆ ล้วนๆ นั้นหมายถึงล้วนๆ ในขั้นสมาธิอยู่สบายวันหนึ่งคืนหนึ่ง ลืมวันลืมคืนลืมเดือนลืมปี ไม่ค่อยคิดไม่ค่อยสนใจรูปเสียงกลิ่นรสเครื่องสัมผัสซึ่งเคยเป็นภัยมาแต่ก่อน เพราะตัวนี้ไปเป็นภัยต่อตนเองจากการปรุงแต่งของตัวเอง ก็สงบลง เมื่อตัวนี้สงบลงไปแล้วเรื่องกวนใจก็ไม่มี มีแต่ความสงบ ถ้าเป็นน้ำก็นิ่ง จิตใจนิ่ง น้ำนิ่งก็ยอมไหลสะอาดไปโดยลำดับ ตะกอนนอนกันโอง ถ้าเป็นห้วยหนองคลองบึงก็นอนกัน นีตะกอนของกิเลสก็นอนกัน ไม่ฟื้นตัวขึ้นมา ไม่ติดไม่ตื่น จิตไม่ผลึกไม่ตื่นจิตใจให้คิดเรื่องนั้นปรุงเรื่องนี้ ซึ่งเป็นเรื่องของมันเอง ให้สั่งสมขึ้นมาซึ่งกองทุกข์ทั้งหลาย ใจก็สงบเย็น นี้เพียงขั้นสมาธิเท่านั้นเราก็เห็นคุณค่าแล้ว แล้วสมาธินี้ควรที่จะทำได้ง่ายกว่าเรื่องของปัญญามากมาย ตั้งใจฝึกตั้งใจอบรมเอาจริงเอาจัง ทำไมจะไม่รู้ทำไมจะไม่เป็น เพราะธรรมเป็นเครื่องฝึกอยู่แล้ว ธรรมเป็นเครื่องปราบความฟุ้งซ่านอยู่แล้ว

สติเป็นสำคัญมากนะ เรื่องสตินี้วันไม่ได้ ไม่ว่าจะอยู่ในสถานที่ใดของนักภาวนา จะผลอไปไม่ได้ นี่คือหลักแห่งการภาวนาเพื่อจะให้จิตสงบ ถือเรื่องความปรุงแต่งเป็นข้าศึกของใจ เป็นข้าศึกของสมาธิภาวนา สติให้รู้ แม้ทำการทำงานอะไรอยู่ที่ให้เป็นสัมปชัญญะ คือให้ความรู้อยู่กับตัวๆ ผู้เป็นนักภาวนาต้องเป็นอย่างนั้น จึงต้องลำบาก

จิตนี้ต้องถูกควบคุมอยู่ตลอดเวลาไม่ว่าอิริยาบถใด นอกจากหลับเท่านั้น ต้องถูกควบคุมอยู่ตลอด จึงเรียกว่าผู้รักษาใจ

เมื่อควบคุมอยู่ด้วยสติแล้ว จิตย่อมจะเข้าสู่ความสงบเย็นใจสบายได้ สบายหลายครั้งหลายหน สงบหลายครั้งหลายหน ก็เป็นฐานแน่นหนามั่นคงขึ้นมาที่ใจ แน่นปឹង นั่นนี้ใจเป็นสมาธิ จากความสงบหลายครั้งหลายหน สร้างฐานขึ้นมาในตัวเองให้เกิดความมั่นคงขึ้นได้ เพียงขั้นนี้ก็สบายแล้ว ไม่มีอะไรกวน อะไรจะกวน นอกจากรูปเสียงกลิ่นรส เครื่องสัมผัส โดยหมายเอารูปข้างนอกมาเป็นสัญญาอารมณ์ ทั้งๆ ที่ใจเป็นผู้ไปปรุงไปแต่งเรื่องราวเหล่านั้นเข้ามา รูปไม่ทราบเขาอยู่ที่ไหน เสียง กลิ่น รส เครื่องสัมผัส ไม่ทราบเขาอยู่ที่ไหน แต่ผู้นี้ปรุงขึ้นมาสดๆ ร้อนๆ เผาตัวเอง มันจึงเกิดความทุกข์ขึ้นมา เมื่อความสงบทับหัวมันอยู่แล้วมันก็ไม่ปรุงไม่แต่ง แล้วก็อ้อมอารมณ์ในตัวเอง

คือใจอ้อมอยู่ในตัวเอง ได้อาหารคือความสงบ เป็นเครื่องดื่มเป็นเครื่องเสวย จึงไม่หิวโหยในอารมณ์ทั้งหลายซึ่งเป็นพิษเป็นภัยเหล่านั้น ใจจึงสบาย นี้เรียกว่าใจอ้อมตัว เมื่ออ้อมตัวแล้วจะพาก้าวทางด้านปัญญาจึงง่าย เพราะอะไร เพราะไม่เกลไถล จิตอ้อมอารมณ์ เมื่อจิตอ้อมอารมณ์แล้ว เราจะพาพิจารณาเรื่องทางด้านปัญญา จะเป็นไตรลักษณ์ได้ก็ตาม หรืออสุภะอสุภังในร่างกายของเขาของเราตลอดสัตว์ทั่วโลกดินแดน ให้เห็นเป็นอสุภะอสุภังไม่หยุดไม่ถอยในการพิจารณา หรือแยกออกเป็น อนิจจัง ก็ดี ทุกข์ ก็ดี อนตตา ก็ดี อยู่โดยสม่ำเสมอ จิตต้องมีความหยั่งทราบลงไปโดยลำดับ ลึกซึ่งลงไปละเอียดลงไป

ต่อไปความรู้ที่เป็นความจริงอันนี้ก็ซึมซาบเข้าสู่ใจ กลายเป็นใจที่จริงต่อไตรลักษณ์ จริงต่ออสุภะอสุภัง นั่นแหละที่นี้จะเริ่มรู้ความจริงทั้งหลาย เพราะสิ่งเหล่านี้เป็นความจริง อันว่าสวยว่างามว่าจีรังถาวรนั้น มันเป็นเรื่องของกิเลสปรุงแต่งหลอกสัตว์โลกต่างหาก ไม่ใช่ความจริง ความจริงแท้ก็ดังที่กล่าวนี้แล ปัญญาเวลาก้าวก็ก้าวอย่างนี้ ก้าวไปไหนก็ทำงานตามหน้าที่ของตนๆ เพราะไม่เกลไถล เนื่องจากไม่หิวโหยในอารมณ์ ท่านจึงว่า สมาธิปริภาวิตา ปญญา มหปุผลา โหติ มหานิสสา. ปัญญาที่สมาธิอบรมแล้ว ย่อมมีผลมากมีอนิสงส์มาก ท่านกล่าวไว้อย่างนั้นในตำรา ในภาคปฏิบัติเพื่อพูดเอาความเลย แปลโดยอรรถก็ ปัญญาที่สมาธิหนุนหลังแล้วย่อมเดินคล่องตัว เดินได้คล่องแคล่วว่องไวไม่เกลไถลไปนอกกลุ่มนอกทาง ปญญาปริภาวิตํ จิตตํ สมุมเทว อาสเวหิ วิมุจจติ. จิตเมื่อปัญญาชักฟอกแล้ว ย่อมหลุดพ้นจากกิเลสทั้งปวงโดยชอบ แน่ะ นี่แหละหลักความจริงที่พระพุทธเจ้าทรงสั่งสอนไม่นอกเหนือไปจากนี้เลย

จิตที่ควรพิจารณาปัญญาจึงควรพิจารณา ไม่นอนจมอยู่ในความสงบเฉยๆ ซึ่งได้เพียงสมาธิแค่นั้น ถ้าเป็นสัตว์ก็ไล่เข้าคอก เข้าที่จนตรอกเท่านั้น ยังไม่ได้ฆ่า ปัญญาอันแหละเป็นทางฆ่ากิเลส เป็นเครื่องมือฆ่ากิเลส เป็นอุบายวิธีการฆ่ากิเลส ฆ่าไปโดยลำดับพิจารณาลงไปเรื่อยๆ หากรู้เองในตัวของผู้พิจารณา เพราะฉะนั้นจึงต้องเพลिन เพราะรู้นั้นรู้นี้ เห็นนั่นเห็นนี้ แก้นั้นได้แก้นี้ได้ ละนั่นได้ละนี้ได้ ด้วยอำนาจของปัญญาๆ อยู่ตลอดเวลา แล้วทำไมจะไม่เพลिनในผลของตนที่ทำลงไป นี่ที่ท่านว่าอุทัจจะ เมื่อขึ้นเต็มทีแล้วก็กลายเป็นอุทัจจะ คือปัญญาเพลिनเกินไป

ให้ยับยั้งจิตเข้าสู่สมาธิคือความสงบใจ อันเป็นการพักผ่อนของจิตเสียบ้าง เมื่อจิตได้พักผ่อนสมควรแล้ว ก็เท่ากับคนที่ทำการทํางานเหน็ดเหนื่อยเมื่อยล้า แล้วมาพักผ่อนนอนหลับหรือรับประทานอาหาร มีกำลังแล้วค่อยทำงานต่อไปอีก นี่เรื่องของปัญญาก็ทำงานเช่นเดียวกัน การพักจิตเข้าสู่สมาธิเป็นการพักผ่อนของปัญญา ไม่ทำ พักจิต จิตมีกำลังแล้วออกก้าวเดิน พิจารณาดังที่เคยพิจารณานั้น นี่ทางแก้กิเลสเป็นอย่างไร ขอให้ทุกท่านจำเอาไว้ ไม่เป็นอย่างอื่น วิธีการเป็นอย่างนี้

จิตที่ไม่เป็นสมาธิ เอาให้เป็น-อย่าถอย จะเป็นจะตายกับการฝึกการแก้กิเลสตัวฟุ้งซ่านให้เข้าสู่ความสงบนี้ เอ้า แก้งไป เป็นก็เป็นตายก็ตาย จิตฝังกันลงไปให้ลึกซึ้งนัก ทรบ ถอยได้หรือ เอาให้จิตมีความสงบเย็นใจ ให้เห็นเพียงเท่านั้นก็พออยู่พอกินพอเป็นพอไป ไม่เดือดร้อนวุ่นวายนักบวชหรือนักปฏิบัติเรา นี่เรียกว่ามีทุน ตั้งตัวได้ด้วยสมาธิ จากนั้นก็คลี่คลายทางด้านปัญญาที่จะหาประโยชน์ผลกำไรเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ จนกระทั่งถึงขั้นมหาเศรษฐี มหาเศรษฐีธรรมนั้นแลจะเป็นมหาเศรษฐีอะไร

เมื่อก้าวทางด้านปัญญาแล้วก็ให้พิจารณาดังที่วานี้ ไม่นอกเหนือไปจาก อสุภะอสุภัง ทุกข์ อนิจจัง อนัตตา นี้เลย จะพิจารณาภายนอกก็ตามภายในก็ตาม เพราะคำว่าสมุทัยคือกิเลสนั้น เป็นได้ทั้งภายนอกภายใน ติดได้ทั้งภายนอกติดได้ทั้งภายใน รักชังได้ทั้งภายนอกทั้งภายใน เราจะพิจารณาทั้งภายนอกภายในตามจริตนิสัยที่ชอบไม่ผิดพิจารณาลงให้ถึงเหตุถึงผล ให้ถึงความจริงนั้นแลเป็นความถูกต้อง

จะพิจารณาอสุภะในร่างกายของเราของใครก็ตาม มันก็เป็นกองอสุภะอสุภังป่าช้า ผีดิบอยู่แล้ว ตั้งแต่วันเกิดมาโน่นจนกระทั่งปานนี้ แล้วยังจะเป็นและจะแสดงอย่างเด่นชัดในเวลาตายอีกจะขนาดไหน เวลานี้มันก็มีของมันอยู่อย่างนั้น พิจารณาตามเรื่องความเป็นจริง นี่คือความจริง ท่านเรียกว่าธรรม ความจอมปลอมก็คือว่าสวยว่างามอย่างนั้น

อย่างนี้ จีรังถาวร นี่คือความจอมปลอมของกิเลสที่หลอกดวงสัตว์โลกให้ลุ่มหลงไปตามมัน

เพราะฉะนั้นโลกจึงหลง ไม่มีอะไรหลอกมันไม่หลง กิเลสนั้นแหละหลอก เราโง่กว่ามัน มันฉลาดกว่าเราแล้วก็หลอกเอาๆ ทั้งๆ ที่เป็นอย่างนี้แต่กิเลสหลอกเป็นอย่างนั้นก็ไปไปตามมันเสีย เพราะเราไม่มีหลักมีเกณฑ์ ไม่มีความจริงเป็นเครื่องวัดเครื่องตวงกันเป็นคู่แข่งกัน ถ้ามีปัญญาพินิจพิจารณาสิ่งทีว่าเป็นความจริงทั้งหลาย เช่นอสุภะอสุภัง เป็นต้นแล้ว ความสวยงามจะมาจากไหนจะมาต่อสู้อันนี้ เพราะอันนี้เป็นความจริง อันนั้นเป็นของปลอม มันต้องล้มละลายไปจนได้ๆ นั้นแล

ถ้าพูดถึงเรื่องกฎของไตรลักษณ์ก็เหมือนกัน อนิจจัง มันแปรอยู่ตลอดเวลา สภาพไหนไม่แปรก็มีหรือ ในสกลกายของเราเนี่ย แม้แต่จิตใจ-กิริยาของมันก็แสดงการแปรอยู่ตลอดเวลาไม่เห็นหรือ ทุกข์ จิตได้รับความทุกข์ใหม่ ได้รับความสุขใหม่ ร่างกายบีบบังคับก็บีบเข้าไปหาใจนั่นเอง ให้ใจได้รับความทุกข์ความทรมาน นี่ท่านว่า ทุกข์ อนัตตยา ยังไปงมเงาอยู่หรือว่าเป็นเราเป็นของเรา

พิจารณาให้เห็นตามความจริง นี่เรียกว่าปัญญาหยั่งทราบเข้าไปๆ รู้เข้าไปเรื่อยๆ จิตก็เพลินในรายได้ เมื่อเพลินในรายได้แล้วจิตก็ไม่ต้องถูกบังคับ การพิจารณาทางด้านปัญญา ไม่เหมือนขั้นเริ่มแรกทีออกฝึกหัดทางด้านปัญญา นั้นต้องได้บังคับ ไม่งั้นมันเถลไถล ส่วนมากไม่เถลไถลไปรูปเสียงกลิ่นรส แต่เถลไถลเข้ามาพักจิต มันชี้แจงพิจารณา เพราะเห็นว่าเป็นงานหนัก เหมือนกับคนชี้แจงไปทำการทำงาน ตากแดดตากฝนบ้าง ขูดดินฟันไม้บ้าง ก็เห็นว่าเหน็ดเหนื่อยเมื่อยล้า ไปนอนอยู่เสียวสบาย แน่ะ

นี่จิตมีที่นอนมีที่พักมีที่สงบคือสมาธิ จิตก็กลับเข้ามาเนี่ยเสีย เพราะฉะนั้นจึงได้จุดได้ลากออกไป เพราะงานทางด้านปัญญายังไม่เห็นผล เมื่องานทางด้านปัญญาเห็นผลแล้ว ทีนี้จิตก็เพลินเรื่อยๆ ดีไม่ดีต้องรังเอาไว้ รังๆ ด้วยสมาธิ ให้เข้าสู่สมาธิ ไม่ใช่รังแบบเอาไปไว้ที่ไหน รังเข้ามาสู่สมาธิให้สงบอารมณ์ของตัวบ้าง คำว่าปัญญาๆ ก็คืองาน จิตนั้นแลเป็นผู้ทำงานทางด้านปัญญา ก็ต้องมีเหน็ดเหนื่อยเมื่อยล้า แล้วย้อนเข้ามาพัก นี่เรียกว่างานพอเหมาะพอดี ถึงเวลาพิจารณาไม่ต้องห่วงเรื่องของสมาธิ พิจารณาให้เต็มที่เต็มฐาน เมื่อเหน็ดเหนื่อยเมื่อยล้า รู้เจ้าของว่าเหน็ดเหนื่อยเมื่อยล้า แล้วยังจิตเข้ามาสู่สมาธิคือความสงบใจ เรียกว่าพักจิต นี่คือความถูกต้อง

ในตำราท่านก็แสดงไว้แต่มันไม่ได้สนใจเท่าไรนักนะ เวลาปฏิบัติมันตะลุมบอนจริงๆ กับกิเลสประเภทต่างๆ มันลืมนึกที่ว่าพักๆ นี่เสีย ทั้งๆ ที่ท่านแสดงไว้ในตำรา

เหมือนกัน ท่านเทียบเรื่องการรบ เวลารบก็รบ เวลาพักเข้าสู่ค่ายเป็นที่พักพลก็ให้มี ท่านว่าอย่างนั้น อ่านมาในตำราก็อ่าน แต่เวลามันเป็นอยู่กับจิตนี้ มันมีน้ำหนักมากกว่าที่เราเรียนมาจำมาซิ มันเพลิน-เพลินในการพิจารณา เพราะการพิจารณานี้มันตัดมันแก้กิเลสไปโดยลำดับลำดับ และสว่างกระจ่างแจ้งออก กว้างขวางออก ความรู้ละเอียดลออ ปัญญา ก็คล่องตัวละเอียดลออไปโดยลำดับ แล้วมันเป็นผลที่ให้เพลิน ๆ คนเราถึงได้เพลิน

แต่ก่อนเพลินกับกิเลส ที่นี้เพลินกับธรรม มันกลับตรงกันข้าม เมื่อมันเพลินไปมาก ๆ ทั้ง ๆ ที่จิตเหน็ดเหนื่อยเมื่อยล้ามันก็ไม่หยุด ก็ให้รั้งจิตเข้ามาหยุดพักในสมาธิเสีย มันอยากทำอะไรก็ไม่ทำ ที่นี้เวลาเข้าสู่สมาธิอย่าไปห่วงปัญญา ให้ทำเหมือนไม่เคยคิดเหมือนไม่เคยพิจารณา รั้งเข้ามาสู่อารมณ์อันเดียว เรียกว่าเอกัคคตารมณ์ รู้อยู่เฉพาะจิตเท่านั้น จิตเมื่อสมาธิละเอียดจริงๆ แล้วจะมีความรู้อันเดียว ไม่ยิบไม่แหยบ แน่ว นี้เรียกว่าสมาธิเต็มภูมิ แน่วก็แน่วละเอียดอีกด้วยนะ ไม่ใช่แน่วแบบเรามาคาดอย่างนี้ มันก็ไม่ถูก นี่ก็เป็นการพักจิต ไม่คิดไม่ปรุง นั่นก็เรียกว่าไม่ทำงาน พอได้กำลังแล้วถอยออกมาก็ตีตี ผิงเลย นี่แหละทางแก้กิเลส พวกกันจำไว้ด้วยดี แก่ด้วยวิธีการนี้ พักด้วยวิธีการอย่างนี้ ดำเนินก็ดำเนินไปด้วยตั้งวิธีการที่กล่าวมานี้ จะเป็นไปเพื่อความราบรื่นสม่าเสมอ ไม่คด ไม่โค้งไม่อ้อม ไม่ผิดไม่พลาด จะเป็นไปเพื่อความหลุดพ้นโดยลำดับลำดับ ปัญญาเมื่อถึงขั้นละเอียดแล้วจะรู้ในตัวเองนั่นแหละ

ภาคปฏิบัติเป็นภาคที่แน่ใจที่สุด เป็นภาคที่เราเจอด้วยตัวของเราเอง ๆ ภาคปริยัติมีแต่จำมาไม่เห็นตัว สมมุติว่าควายอย่างนี้เราก็ได้ยินแต่ชื่อ เห็นแต่ชื่อของมันอยู่ในตำรา ตัวควายจริงๆ ไม่เห็น วัวจริงๆ ไม่เห็น สัตว์จริงๆ ไม่เห็น เสือจริงๆ ไม่เห็น ภาคปฏิบัตินี้ว่าควายเห็นเป็นตัวควายจริงๆ ว่าคนเห็นคน ว่าตีเห็นตี ว่าชู้เห็นชู้จริงๆ ภายในจิตใจว่ากิเลสตัวใดมันเห็นจริงๆ ในหัวใจ นั่นจึงเรียกว่าภาคปฏิบัติ อันนี้มีน้ำหนักมากเวลาได้สัมผัสสัมพันธ์เข้าสู่ใจ เราได้เจอเองเห็นเองแล้วมีน้ำหนักมากทุกอย่างนั่นแหละ พูดได้เต็มปากไม่สะทกสะท้าน เพราะเป็นขึ้นกับจิต รู้ขึ้นกับจิต

ทางด้านปัญญาที่พิจารณากิเลสทั้งหลาย ฆ่ากิเลสก็เป็นอย่างนั้น ถึงวาระที่ฆ่ากิเลสแล้วหมุนตัวเป็นธรรมจักรเลย นี่มันถึงขั้นการณกันกับกิเลสที่มันหมุนตัวเป็นวัฏจักรอยู่ในหัวใจของเรามาตั้งแต่เดิมจนคล่องตัวเป็นอัตโนมัติ มันสร้างตัวของมัน ๆ อะไร ๆ เป็นเนื้อเป็นหนังของมันทั้งนั้น เป็นเรื่องของกิเลส แม้ที่สุดเดินจงกรมนั่งสมาธิภาวนาในขั้นเริ่มแรกที่ยังไม่ได้เรื่องไม่ได้ราว ก็เป็นเรื่องขวนขวายหาผลของกิเลสไปเสียทั้งหมดโดยเจ้าตัวก็ไม่วู้ เพราะมันคล่องตัว เมื่อเวลาสติปัญญามีกำลัง เอาจนกระทั่งจิตมีความสงบได้แล้ว

ที่นี้ก้าวออกทางด้านปัญญา ค่อยรู้เหตุรู้ผล จนกระทั่งรู้ได้ชัดเจนเข้าโดยลำดับ แล้วที่นี้ก็เป็นธรรมจักร หมุนกลับมาเป็นธรรมล้วน ๆ ตลอดอริยาบถ

วัฏจักรเป็นเรื่องของสมุทัย ธรรมจักรเป็นเรื่องของมรรค หมุนย้อนกลับแล้วที่นี้พิจารณาลงไปเรื่อย ๆ ปัญญาชั้นธรรมดาก็มี ชั้นผาดโผนก็มี ชั้นละเอียดลออก็มี ชั้นซึ่มซาบก็มี ให้มันเห็นในหัวใจเจ้าของมันนี่ การปฏิบัติธรรม นี่แหละธรรมะพระพุทธเจ้า สด ๆ ร้อน ๆ อยู่อย่างนี้ ถ้าได้เจอเข้าไปแล้วทำไมจะไม่ยอมพระพุทธเจ้า ว่าธรรมนี้เป็นธรรมเลิศ นั่นแหละธรรมเลิศ-เลิศอย่างนี้แหละ ให้มันเห็นในหัวใจของผู้ปฏิบัติถึงพูดได้เต็มปากว่าเลิศจริง ไอ้เลิศแต่ตั้งชื่อตั้งนามขึ้นมาว่าอันนั้นก็เลิศอันนั้นก็เลิศ มันเลิศแข่งกันได้ อันนั้นก็เลิศ เลิศนั้นสู้เลิศนี้ไม่ได้ เลิศนี้เลิศดีกว่าอันนั้นไปอย่างนั้น ถ้าเราเลิศธรรมในหัวใจแล้วไม่มีคู่แข่ง ไม่มีอะไรมาแข่ง ก็เลสมุดมอดไปโดยลำดับลำดับจนหมดสิ้นไปจากใจ นี่จึงเรียกว่าเลิศแท้

นี่ละธรรมของพระพุทธเจ้า จึงเรียกว่าโลกุตระธรรม สูงกว่าโลกอยู่ตลอดเวลา ที่ได้เห็นในหัวใจของเรานี้ก็สูงกว่ากิเลสตลอดเวลา โลกก็คือกิเลสนั่นแหละ จะเป็นอะไรไปสูงขึ้น ๆ จนหลุดจนพ้นในหัวใจแล้วสงสัยอะไร โลกธาตุอันนี้เคยฝังเคยจมกันมา เคยได้รับความทุกข์ความทรมานมานาน้อยเพียงไร มันจะย้อนตามรู้ตามเห็นกันหมดเลย โทษก็เห็นเต็มหัวใจ คุณก็เห็นเต็มหัวใจ ฟิดกิเลสอย่างถึงใจ ๆ เอาจนขาดสะบั้นลงไม่มีอะไรเหลือภายในจิตใจแล้วเป็นยังงี้ที่นี้ จิตดวงที่บริสุทธิ์นี้กับจิตที่มอกมอมไปด้วยกิเลสเต็มอยู่ในหัวใจนั้นต่างกันอย่างไรบ้าง ไม่ต้องไปถามใคร พูดแล้ว สาธุ พระพุทธเจ้าประทับอยู่ต่อหน้าต่อตานี้ก็ไม่ทูลถามพระองค์ เพราะเป็นธรรมชาติอันเดียวกัน จะพึงรู้พึงเห็นด้วย สนุทฐิติโก เหมือนกันหมด

สนุทฐิติโก พระองค์ประกาศลั่นไว้แล้วไม่ได้ผูกขาด เมื่อได้เข้าถึงนี้อย่างจัง ๆ แล้วสงสัยพระพุทธเจ้าที่ไหน นี่แหละเชื่อพระพุทธเจ้าเชื่ออย่างนี้ เชื่อพระธรรมเชื่ออย่างนี้ จึงเชื่อเป็นของจริง ไม่ใช่เชื่อลม ๆ แล้ง ๆ เฉย ๆ แต่การคาดการณ์หมายของผู้ที่ยังไม่ไปนั้นเป็นความถูกต้อง เป็นกรุขหมายปลายทางให้เรายึดเราเกาะ แต่เมื่อเข้าถึงธรรมอันเลิศเลอ ถึงธรรมอันสมบูรณ์เต็มที่ในตัวเองแล้ว นี่ไม่เป็นลมเป็นแล้ง ว่างั้นเลย เชื่ออย่างนี้เชื่อพระพุทธเจ้า พระองค์จะนิพพานไปนานเท่าไรก็ตาม ไม่เห็นมีความหมายอะไรกับดินฟ้าอากาศกับธาตุชั้นที่แปรสภาพลงไป เพราะมันเหมือน ๆ กันกับโลกทั่ว ๆ ไป ธาตุชั้นของใครก็ตาม ของพระพุทธเจ้าของสาวกอรหัตตอรหันต์ มันเป็นชั้นธัมมันก็สลายก็

แตกไปเหมือนกัน แต่ธรรมชาติที่บริสุทธิ์นั้นซี ไม่มีกาลสถานที่เวลาเวลาเข้าไปเกี่ยวข้อง สมมุติทั้งปวงดับหมด นั่นจึงเรียกว่าวิมุตติ หลุดพ้นที่ตรงนั้นแล

นี่การปฏิบัติธรรมมันจะไม่ได้เรื่องได้ราวนะ ครูบาอาจารย์ทั้งหลายก็ล่วงลับไปจน จะไม่มีเหลือแล้ว เราจะเอาอะไรเป็นหลักเป็นเกณฑ์ เจ้าของยังตั้งตัวไม่ได้ทำยังไง ถ้าไม่ ตั้งเวลานี้จะตั้งเวลาไหน เรื่องของกิเลสต้องฝืนวันยังค่ำ เอ้า จำให้ตีค่านี การต่อสู้กับ กิเลสต้องฝืนวันยังค่ำ จนกว่าจะถึงขั้นราบรินแล้วไม่ฝืน อันนั้นเป็นอีกขั้นหนึ่ง ขั้นต้นนี้จะ ต้องฝืนไปโดยลำดับลำดับตา อะไรถ้ามีชอบมักเป็นเรื่องกิเลสแหละ ถ้าไม่ชอบก็มักเป็นเรื่อง ธรรม เพราะกิเลสไม่ให้ชอบ ไม่ใช่ธรรมไม่ให้ชอบนะ กิเลสไม่ให้ชอบ ถ้าเป็นเรื่องธรรม แล้วกิเลสสกัดกั้นที่ไม่ให้ชอบ ถ้าเป็นเรื่องของกิเลสเปิดโล่งให้เลย ให้ชอบๆ นี่โลกถึงได้ ติด ถ้าไม่มีอะไรมาข้อมมาแฝงมาหนุอยู่แล้วจะติดอะไร

อันนี่สิ่งที่มาหนุมาแฝงมาติดมันก็ไม่รู้ละชื่อว่าอะไรเป็นอะไร ก็คือกิเลสนั้นแหละ เวลาธรรมเหนื้อมันแล้วก็รู้ไปหมด อะไรหนุอะไรไม่หนุ อะไรเป็นธรรมชาติของจริง ล้วนๆ ก็รู้ อะไรเป็นของปลอมแฝงเข้ามาๆ แทรกเข้ามาก็รู้ รู้หมด นั่นจึงเรียกว่าบริสุทธิ์ ใจถ้าลงได้บริสุทธิ์แล้วมองทะลุหมดนั้นแหละ กิเลสตัวไหนมันจะละเอียดขนาดไหน แต่ ความบริสุทธิ์นี้เลยนั้นแล้ว เลยความละเอียดนั้นไปแล้ว ถึงได้เห็นชัดทุกแง่ทุกมุมซี

พระพุทธเจ้าดูพวกเราทั้งหลายเหมือนดูลสัตว์นั้นเองจะติดอะไร เพราะฉะนั้นจึง สงสารมาก ไม่รู้ภาษาภาษาอะไรให้กิเลสจูงมูกไปอย่างนั้น หมุนไปทางรูปคิดไปทางรูปก็ จูง ทางเสียงก็จูง ทางกลิ่น ทางรส เครื่องสัมผัสต่างๆ มีแต่ถูกจูงๆ ไปโดยไม่รู้เนื้อรู้ตัว ไปแบบเพลิน เพลินจนลืมตาย นี่พวกเราโง่หรือฉลาด พิจารณาซี นี่สำคัญมาก ธรรมถ้า ลงได้เหนือนี้แล้ว ทำไมจะไม่เห็นกันอย่างชัดเจน ไม่ปลงธรรมสังเวชละ เรื่องความเป็น อยู่ของสัตว์โลกทั้งหลายกับธรรมชาติที่บริสุทธิ์พุทธโธ พ้นไปแล้วนั้น มองลงมาเป็นอย่างงี้ นั้นละถึงเรียกว่าธรรมเลิศ-เลิศอย่างนั้นซี ท่านมองพวกเราท่านเป็นอย่างไร พวกเราหูป่า ตาเถื่อน ท่านหูแจ่มตาสว่างรอบด้าน โลกวิทู มองดูผู้มีตหูป่าตาเถื่อนงๆ งั้นๆ ล้มๆ คลานๆ เป็นยังไง นี่แหละพวกเรานั้นเป็นอย่างนั้นเวลานี้

ใครจะริบตั้งเนื้อตั้งตัวด้วยอรรถด้วยธรรมของพระพุทธเจ้าให้ริบเสียนะ ตายแล้ว ไม่เกิดประโยชน์อะไร ตายแล้วก็ไปเกิดเหมือนแก่นั่นแหละ เกิดก็ทุกข์อันแก่นั่นแหละ เอาให้หมดในหัวใจ รู้อยู่นั้นแล้วเป็นกังวลอะไรกับเรื่องความเป็นความตาย ประสาธาตุ ชั้นธสลายตัวของมันลงไปเท่านั้น เรื่องก็มีเท่านั้น ท่านหมดเรื่องของสมมุติแล้ว เรื่องเป็น เรื่องตายก็เป็นเรื่องสมมุติ จะมีอะไรมาเป็นภาระให้หนักหน่วงแก่จิตใจท่านไม่มี

วันนี้แสดงธรรมแก่นักก่อน รู้สึกเหนื่อยแล้ว เอาละพอ